



# ANFÖRANDE

DATUM: 2006-04-26

TALARE: Riksbankschef Stefan Ingves

PLATS: Riksbanken

SVERIGES RIKSBANK  
SE-103 37 Stockholm  
(Brunkebergstorg 11)

Tel +46 8 787 00 00  
Fax +46 8 21 05 31  
registratorn@riksbank.se  
www.riksbank.se

## ■ Kontanthantering – en viktig samhällsfråga

Varmt välkomna till det första sammanträdet inom ramen för det nybildade Kontanthanteringsrådet! Runt bordet sitter ni som på något vis berörs av kontanthantering i samhället: Banker, värdetransportörer, företrädare för detaljhandeln, fackföreningar och myndigheter som till exempel Finansinspektionen, Polisen och Arbetsmiljöverket. Min förhoppning är att rådet kommer att fungera som ett forum för att identifiera och diskutera frågor inom kontanthantering. Tanken är att vi träffas en eller två gånger om året, och jag ser fram emot ett givande samarbete.

Innan jag lämnar ordet fritt skulle jag vilja beröra två frågor som jag tror kan utgöra startpunkter för våra diskussioner:

- Den förändringsprocess som kontanthantering har befunnit sig i under de senaste åren och den nya struktur för kontanthantering som Riksbanken håller på att etablera tillsammans med bankerna.
- Det samhällsproblem som de många och allt grövre rånen av värdetransporter utgör.

### **Mot en mer ändamålsenlig struktur för kontanthantering**

En av Riksbankens uppgifter är att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende, och det är vi som ger ut sedlar och mynt. Detta är viktiga funktioner när det gäller kontanthantering i samhället. Riksbanken inledde i slutet av 1990-talet ett arbete med att åstadkomma en effektivare kontanthantering. I de utredningar som gjordes då kunde vi konstatera att det fanns brister. Till en del var detta en konsekvens av hur Riksbanken organiserade sitt arbete. Genom att erbjuda service till bankerna, utan att fullt ut ta betalt för den, hade Riksbanken medverkat till att bevara en föråldrad struktur på kontantmarknaden och ett ineffektivt arbetssätt med bland annat omfattande transporter av kontanter till och från Riksbanken med syftet enbart att undvika räntekostnader över natten. Det här systemet var mycket kostsamt, samtidigt som det medförde onödiga risker för värdetransportörerna. Riksbanken ville göra kostnaden för kontanthantering mer synlig och låta den bäras av bankerna och övriga aktörer, som i och med det-

ta skulle få tydligare motiv till att effektivisera verksamheten. Avsikten var att stimulera ökad konkurrens och produktutveckling för tjänster i hela kontanthanteringskedjan, även utanför bankerna.

Men det fanns inte bara samhällsekonomiska skäl för Riksbanken att se över kontanthantering. Riksbankens eget kontorsnät med depåer och arbetssätt ansågs vara alltför kostnadskrävande med bland annat för stora lokalytor och överskottskapacitet. Genom att låta bankerna ta ett större ansvar för till exempel värdedepåer ville Riksbanken fokusera på sina kärnuppgifter: hålla inflationen låg och stabil och se till att betalningsväsendet fungerar säkert och effektivt.

Jag stöter ibland på uppfattningen att den nya strukturen för kontanthantering resulterat i en ansvarslös privatisering och outsourcing. Det är felaktigt. Vad det istället handlar om är att vi vill uppnå största möjliga samhällsekonomiska effektivitet, inte minst genom att skapa en god incitamentsstruktur.

De av er som följt detta arbete vet att vägen mot en effektivare struktur visade sig bli krokigare än vad vi från början räknade med och utmaningarna fler. Nu ser det dock ut som om vi är på god väg att tillsammans med bankerna få till stånd en effektivare organisation för kontanthantering.

I den gamla organisationen, där Riksbanken bestämde var depåerna skulle ligga, skedde många transporter till Riksbankens depåer för att hämta och lämna sedlar enbart i syfte att undslippa kostnaden för bankerna att hålla sedlar. Den nya modellen, som precis håller på att sjösättas, innebär dels att bankerna får öppna kontantdepåer i egen regi, dels att bankerna får räntekompensation för de sedlar de håller i dessa depåer. Bankerna kan nu etablera så många depåer som de själva anser nödvändigt, sett utifrån till exempel säkerhets- och effektivitetsaspekter, och lokalisera dessa på de orter som de bedömer lämpligt. På så sätt väntas antalet värdetransporter till och från Riksbankens kontor minska.

Hittills har tre pilotdepåer för kontanter inrättats i syfte att testa olika system, i Härnösand, Malmö och Kristianstad. Samarbetet mellan Riksbanken, bankerna och värdetransportbolagen underlättas nu av att två bankgrupper har bildat var sitt bolag – Bankernas Depå AB och Bank Service Syd AB – som för de enskilda medlemmarnas talan. På så sätt kommer etableringen av kontantdepåer att påskyndas, och en väl utbyggd struktur kan därmed vara på plats inom en relativt snar framtid.

I syfte att ytterligare minska antalet värdetransporter, undersöker Riksbanken möjligheten att framöver kunna makulera gamla och uttjänta sedlar i de nya depåerna, givetvis under vår övervakning. Idag fraktas dessa sedlar tillbaka till Riksbanken för att förstöras, vilket ger upphov till extra transporter. Vi undersöker även, som en tillfällig lösning, möjligheten att göra sedlarna obrukbara innan de transporteras till Riksbanken för slutlig makulering.

Jag tror att vi i och med den nya strukturen får en samhällsekonomiskt effektivare kontanthantering, där kostnader och intäkter tydligare bärs av dem som agerar på marknaden. Bankerna och värdetransportbolagen kommer att finna nya former för verksamheten och utveckla hanteringen på ett bättre sätt än vad en myndighet kan göra. Jag tror också att vi genom dessa åtgärder kommer att uppnå en högre säkerhetsnivå för kontantförsörjningen i Sverige.

## ■ Rån av värdetransporter – ett samhällsproblem

Det stora antalet värdetransportrån i Sverige är ett stort problem för oss alla - var och en berörs ju på något sätt av kontanthantering i samhället. Utvecklingen har blivit allt mer bekymmersam under de senaste åren, då vi tyvärr fått uppleva ett allt grövre våld i samband med rånen och rånförsöken bland annat genom användande av sprängmedel och tunga vapen. Jag ser med stor oro på den senaste tidens händelser och hoppas att vi inom detta forum kan bidra till att förbättra säkerheten för transporter av kontanter och för värdehanteringen.

Antalet rån av värdetransporter fördubblades från redan höga 30-40 rån per år till 70-80 årligen under 1998 och 1999 och har sedan dess legat kvar på denna mycket höga nivå. Statistik från Europeiska Värdetransportorganisationen, ESTA, visar att Sverige ligger på en föga hedrande tredje plats när det gäller antalet värdetransportrån i förhållande till befolkningen. Vi hade totalt 224 värdetransportrån mellan 1998 och 2004, medan motsvarande siffror för Danmark var 93, Norge 42 och Finland endast 4. Lika alarmerande är att Sverige står för en tiondel av de totala kapitalförlusterna vid värdetransportrån i Europa; om hänsyn tas till folkmängden var vi det land som blev av med näst mest pengar efter Irland.

Det hävdas ibland i media att det skulle finnas en koppling mellan Riksbankens nedläggning av depåer och utvecklingen av värdetransportrånen. Jag ställer mig frågande till det påståendet. Först och främst ska man komma ihåg att cirka 85 procent av de transporter som rånas är transporter till bankomater, och dessa har Riksbanken aldrig varit inblandad i. Endast ett fåtal transporter på väg till eller från våra kontor har blivit utsatta för rån. Den stora ökningen i antalet rån skedde dessutom då Riksbanken fortfarande hade ett nät av depåer som täckte hela landet.

En möjlig förklaring till ökningen av antalet värdetransportrån, som Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) har pekat på, är att kriminaliteten i viss mån kan ha övergått från bank- och postrån till rån av värdetransporter. Andra tänkbara förklaringar är, enligt BRÅ, att värdetransportrån inbringar betydligt större belopp än bank- och postrån, samtidigt som ökad säkerhet på post- och bankkontor kan ha avskräckt presumtiva rånare.

Jag tycker att vi bör ställa frågan varför Sverige har så många fler rån av värdetransporter än andra länder, inte bara i vårt närområde utan jämfört med större delen av Europa. I debatten har det ibland förts fram förslag om att försöka minska användningen av kontanter i samhället för att därmed också minska antalet transporter till bankomaterna. Mot den bakgrunden är det intressant att fråga sig varför vi svenskar i högre utsträckning än våra nordiska grannar föredrar att betala med kontanter snarare än med kort. Antalet korttransaktioner per invånare 2003 var i Norge cirka 130, i Finland och Danmark drygt 100 och i Sverige drygt 80. Det finns ingen entydig förklaring, men en ledtråd kan finnas i prissättningen. I Sverige är kontantuttag gratis i samtliga bankomater, trots att det är stora kostnader förknippade med kontanthantering. I våra nordiska grannländer är bankomatuttag endast gratis på det egna bankkontorets automater, vilket har lett till lägre kontantanvändning.

Det är Riksbankens uppfattning att för att uppnå bästa möjliga effektivitet i betalningar bör respektive betalningsmedel bära sina egna kostnader och utförarna av betalningarna också kännas vid dessa kostnader för att kunna göra rationella val.

■ Det är emellertid viktigt att vara medveten om att en ökad kortanvändning endast skulle påverka antalet transporter av kontanter marginellt. Det är alltså ingen lösning på problemet med rån av värdetransporter.

Min förhoppning är att vi tillsammans ska kunna föra upp dessa frågor på dagordningen och bidra till konstruktiva lösningar. Säkerheten kring värdetransporterna i sig kan säkert förbättras på olika sätt, men det bör betonas att detta handlar om så mycket mer än säkerhetsväskor och pansarglas.

Rån av värdetransporter är ett betydande samhällsproblem, och den grova brottsligheten måste bekämpas med en rad insatser och åtgärder från såväl statens som de privata aktörernas sida. Detta ligger utanför Riksbankens ansvarsområde, men vi är gärna med och diskuterar frågor som berör våra verksamhetsfält och där vi kan bidra konstruktivt. Bildandet av Kontanthanteringsrådet - och anledningen till att vi har samlats här idag – ska bland annat ses mot den bakgrunden. Det är viktigt att vi fortsätter att samtala kring dessa frågor och medverkar till att både bredda och fördjupa diskussionerna om kontanthantering.

Tack för uppmärksamheten – härmed lämnar jag ordet fritt!